

Ларуса ШЕРЕМЕТЬЄВА

РОЛЬ ЛАТЕНТНИХ МІЖНАРОДНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ У СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ (АРХЕТИПНИЙ ПІДХІД ІСТОРІЇ)

*Не варто шукати темну кішку в темній кімнаті вночі. Особливо, якщо її там немає.
Конфуцій*

Постановка проблеми. Інформація про латентні організації в постмодерному світі походить із двох головних джерел – двох легенд про архетипові латентні організації історії, які чи то були, чи ні, що ніким ніколи не доведено, однак і не спростовано, але які послужили прототипами для всіх інших реальних та уявних, вигаданих латентних організацій цивілізованого світу (fudge).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, що стосуються ролі латентних організацій як архетипів, розглядаються у працях таких дослідників (науковців, письменників), як Д. Браун, Р. Віппер, Д. Громов, Л. Ейлер, У. Еко, Р. Епперсон, Д. Кейл, О. Костюкович, О. Покальчук, А. Солженицин, Е. Сведенборг, О. Соловйов, О. Уайльд, Г. Форд, І. Херасков, Е. Шварц і таких філософів, як А. Дугін, І. Гердера, Ш. Монтеск'є, К. Юнга та інших.

Питання, які стосуються ролі латентних міжнародних організацій у системі державного управління, не знайшли на сьогодні комплексного вивчення та не досліджуються взагалі.

Держава завжди перебувала в епіцентрі політичних, управлінських, історичних та інших досліджень. Однак, незважаючи на багатовікові традиції її вивчення, вона багато в чому залишається ще річчю в собі, так до кінця і нерозгаданою формою організації влади. Зовнішність держав постійно мутує, створюючи величезний діапазон тлумачень від сприйняття цього інституту як вищої форми раціональної організації суспільства до «порожнього» місця в просторі соціуму. Водночас незаперечним фактом є посилення залежності розвитку суспільства від системи державного управління.

Систему державного управління описували, як правило, через перерахування її організаційних принципів і функцій, діяльність бюрократії, особливостей інституційної структури та інші параметри, що розкривають політичну та адміністративно-правову природу цього явища. Однак при такому загалом-то цілком правомірному підході в першу чергу досліджувався легальний простір державного управління, тобто існування латентних структур в управлінні державою залишалося за рамками досліджень.

Отже, незважаючи на значну кількість проблем, вибірково розглянутих науковцями, наразі немає узагальненого розуміння щодо ролі латентних організацій у системі державного управління, їх наявності як архетипу історії.

Метою статті є дослідження питання щодо архетипу історії латентних організацій в системі державного управління на підставі сучасного узагальнення цієї проблеми.

Виклад основного матеріалу. Архетип – первинна модель або первинні принципи, форма, за якою створюється все інше [1]. Проте в нашому ж дослідженні неможливо, навіть у найстислішому вигляді, навести виклад учення К. Юнга про архетипи. Згідно з К. Юнгом,

**ШЕРЕМЕТЬЄВА
Ларуса,
SHEREMETIEVA
Larysa,**

*старший викладач
кафедри європейської
інтеграції Національної
академії державного
управління при
Президентіві України,
м. Київ.*

Анотація: Статтю присвячено існуванню латентних міжнародних організацій, так званих «прихованих» структур, які чинять надсуперечний вплив на систему державного управління.

Ключові слова: архетипіка, державне управління, контроль, політичні підсистеми, мережеві коаліції, напівтіньові і тіньові механізми управління.

УДК 061.25:351:32

архетип – це якийсь елементарний досвід чи сукупність досвідних знань, спільних для всіх народів; досвід, що сягає глибокої, архаїчної давнини. Згідно з таким визначенням архетипи та символи – речі, добре знайомі всім нам. Дійсно, сьогодні ми визнаємо їх як об’єктивну реальність. Вони описують як найважливіші етапи життя, так і більш абстрактні поняття (пошук сенсу буття). Концепція архетипів орієнтує на пошук набору інваріантних архетипових структур, що характеризують у сукупності цілісні властивості світу. Пізніше термін «архетип» починає застосовуватися для позначення найбільш загальних, фундаментальних і загальнолюдських споконвічних схем уявлень, що лежать в основі будь-яких структур.

Згідно з іудейською езотеричною традицією, наприклад, існує дюжина або близько того (кількість їх може бути різною) мудреців або «достойних мужів», які, залишаючись невідомими переважній більшості людства, розсіяні по всьому світу. Праведність цих мудреців є настільки приємною в очах Божих, що вона є єдиним чинником, здатним переконати Бога пощадити Всесвіт. Інакше кажучи, ці люди спільними зусиллями утримують світ від загибелі (freak).

У деяких течіях буддизму, а також у теософії й антропософії аналогічні функції здійснюють так звані таємні владики, наділені надприродною мудрістю і могутністю, які знову і знову реінкарнують у земному плані в кожному з епох і, за легендою, перебувають в якомусь таємному місті, прихованому десь високо в Гімалаях (myth).

Зрозуміло, все це – крайнощі, полярні варіанти цієї теми. Менш різко виражені версії можна зустріти в рамках самих релігійних інститутів. Так, наприклад, будь-яка священицька каста сама по собі є якоюсь подобою правлячої еліти або латентної організації, що має більш-менш організований характер, а всередині кожної священицької касты існує своє внутрішнє ядро, що має більш високу посвяту. Так, наприклад, у латентній організації єзуїтів існує особлива каста втаємничених, внутрішня структура – містична ієрархія, яка керує діяльністю єзуїтів і, як вважається, є носієм деяких найважливіших секретів. Аж донедавна найбільш вражаючим прикладом латентної організації всередині католицизму була Свята канцелярія, тобто, інакше кажучи, інквізиція. Сьогодні містичний ореол, яким колись була оточена діяльність зовнішньої і внутрішньої структур латентної організації єзуїтів, а також Святої канцелярії, здебільшого перенесено на Опус Деї – могутню латентну організацію, яка сьогодні тримає під контролем Радіо Ватикану, має величезні фінансові кошти, нерухомість і комерційні інтереси як в Італії, так і за її межами, по всьому Заходу.

Усі легенди про латентні організації в сучасному світі походять із двох головних джерел – двох легенд про архетипові латентні організації, які чи то існували, чи то ні. Це архетипи Тамплієрів і Розенкрейцерів. Архетип Тамплієрів – владний і могутній орден лицарів і водночас ченців, дворян, воїнів і банкірів, який усередині християнського світу займав значне становище, але сповідував особливе таємне вчення, і коли він упав зі злої волі французького короля і був знищений в XIV ст., лицарі зберегли своє вчення і таємно продовжують його передавати під іншою назвою своїм наступникам. Архетип Розенкрейцерів – таємне невидиме суспільство освічених алхіміків і магів, у світському житті головним чином медиків і вчителів, які абсолютно заховані від зовнішнього світу, можуть не знати один одного в обличчя, збираються разом тільки зрідка і лише для прийому нових членів, але при цьому таємно направляють життя зовнішнього світу своїми повчаннями і магічною силою. Природно, латентні організації як найстаріше із закритих присвятих товариств не могли не ввібрати ці легенди і не скористатися ними.

Наявність такого таємного ядра у латентній організації тамплієрів, мабуть, головне джерело того захоплення на їхню адресу, яке сьогодні багато хто висловлює, незважаючи на те, що з часів розпуску ордену минуло вже майже вісім століть. Психологічна могутність архетипу керівництва латентних організацій наочно ілюструє приклад первісної латентної організації розенкрейцерів, що виник на початку XVII ст. Розенкрейцери – ким би вони не були – заявляли про себе в першу чергу публіка-

цією підбурливих брошур і памфлетів. З історичної точки зору факт існування розенкрейцерів як реальної організації так і не отримав достовірного підтвердження, проте віра в їх існування була досить твердою, викликала цілу хвилю істерії і, як показала Френсіс Йетс [2], відіграла дуже важливу роль в інтелектуальному розвитку, культурі та політичних процесах XVII ст.

На початку XVIII в. у Франції досить яскраво заявила про себе поява латентних організацій в середовищі вищих верств, до участі в яких не допускалися особи «низького», «ремісничого» походження. У монастирських організаціях було відображено в знаменитій промові кавалера Рамзая (1737), в якій він вперше звів походження масонства до лицарів-іоаннітів (згодом Мальтійський орден), які, за його словами, принесли ідеї масонства до Європи з Хрестових походів. Практично відразу, вже в середині 40-х рр. XVIII ст., німецькі латентні організації перенесли «витік латентних організацій» в Орден Храму (тамплієри), зокрема тому, що мальтійська орден в ті часи (як і зараз) існував, а тамплієрів більше не було, і про них можна було говорити, як про небіжчиків, що завгодно. На початку XIX ст. на хвилі зростаючого шотландського патріотизму зростала і пропаганда шотландських споконвічних цінностей в Англії, де активно розвивалася тема імовірного порятунку великої кількості тамплієрів у Шотландії та їх співпраці з шотландськими королями. Це призвело до широкого розповсюдження «шотландських латентних організацій» в Європі (острівній і континентальній) і створення окремих «тамплієрських» латентних організацій.

Важливо відзначити, що в низці статутів латентних організацій і тоді, і в наш час існують ступеня, що дають кандидатам «тамплієрську», «мальтійську» або «розенкрейцерівську» посвята з використанням символів і легенд відповідних орденів, але латентні організації відверто і прямо визнають, що вживають ці терміни символічно – усвідомлюючи, що це лише легенди, і не претендуючи на володіння «справжнім таємним знанням тамплієрів, мальтійців і розенкрейцерів» хоча б тому, що ніхто не впевнений у тому, що таке знання існує в реальності.

Із сучасної точки зору латентна міжнародна організація – недержавна некомерційна громадська організація, заснована на членстві фізичних осіб, що має статут, атрибути, символіку, ритуали, організаційну структуру, скарбницю і володіє іншим майном. Ця організація переслідує певні цілі і завдання, для досягнення яких була створена і здійснює діяльність. Як правило, до особи члена латентної організації висуваються певні вимоги, а для вступу потрібно проходження певного випробування. В обивательській свідомості і масовій культурі сьогодні орден є синонімом латентної організації обраних.

Спочатку орден з'явилися в Середньовіччі і являли собою форми утворення угруповань дворянства й духовенства. Одна з функцій ордену – кольорографічна ідентифікація членів для визначення в системі «свій-чужий» шляхом носіння однакового одягу, знаків тощо. Пізніше членство в окремих орденах, особливо наближених до монарха, почало розглядатися як нагорода, оскільки вступ у члени ордену вимагав певного походження і здійснення героїчних і благородних вчинків, а членство в такому ордені супроводжувалося значними привілеями, зовнішнім проявом яких був знак приналежності – орден. Разом з тим слід зазначити, що лицарські та духовні ордени були джерелом різноманітних опозиційних рухів, у зв'язку з чим виникли таємні ордени, тобто латентні організації, члени яких не афішували своє членство. У міру зміцнення абсолютизму в Західній Європі значна частина колись могутніх орденів була знищена.

Особливо важливу роль латентні організації як архетип історії відіграють у сучасному західному суспільстві. Вони нагадують про себе щоразу, коли сучасна людина прагне углядіти якусь таємну змову, все одно – у діяльності мафії, латентних організацій, публічної адміністрації чи політичних партій, системі державного управління, в акціях міжнародного тероризму, в зусиллях фінансової еліти, в діяльності таких організацій, як Тристороння комісія і Більдербургській клуб тощо. Це є особливо оче-

видним у роботі сучасних розвідувальних служб, які відрізняються одна від одної хіба що своїми абрєвіатурами. По суті ж це справжнісінькі латентні організації в прямому сенсі цього слова. При цьому містичний ореол, що оточує діяльність таких латентних організацій, лише зміцнює їх секретність і вплив. Сучасні розвідувальні спецслужби перетворилися на якусь подобу «лиходія», сама лише згадка про них дозволяє глибоко шокувати і маніпулювати масами людей, відразу ж уподібнюватися малим дітям.

Йдеться про наявність у підсистемах держави латентних зв'язків, попервах включених у внутрішню організацію, що обумовлюють реальний стан і створення механізмів влади й управління.

Треба визнати і те, що латентне середовище формується як органічне доповнення неоптимально організованих формальних зв'язків і в результаті невідповідності рольових навантажень умов діяльності чиновництва. Не менш суттєву роль відіграє неможливість однозначного підкорення людини будь-яким найдосконалішим нормативним вимогам як таким, адже людина завжди тією чи іншою мірою транслює в свій функціонально-рольовий і професійний контекст персональні почуття і задуми, що формуються в її партикулярному, приватному середовищі.

Одним словом, можна стверджувати, що латентні зв'язки є перманентним супроводом будь-яких асоціативних зв'язків, насамперед проявляючись там, де кооперація людських зусиль має масштабний і слабо контрольований характер. Тому чим вищим є рівень організації та контролю над соціальною взаємодією будь-яких акторів, тим менше підстав для формування та активізації латентних зв'язків. Оскільки інституційний простір держави володіє різними можливостями для реалізації прихованих намірів людини і проявів іллегальних форм поведінки, то і його латентна сфера з неминучістю має диверсифікований характер.

У державі латентні структури завжди поступалися ключовому значенню – публічним формам влади й управління, які, власне, і виступали головним маркером цього політичного інституту.

Публічна сфера демонструє вихідне поєднання політичних та адміністративних функцій апарату державного управління, що передбачає хоч і усічені, але постійні контакти влади з населенням і (нехай і непостійну) участь останнього в державних функціях.

Одним словом, у публічному секторі державного управління відбувається розширення сфери політичного регулювання суспільних процесів, що створює механізми представництва громадянських інтересів у структурі держуправління. Громадські інтереси самі по собі є досить абстрактними, і тому уряд має право сам розставляти суто управлінські акценти з їх реалізації.

Але як би то не було, «глас народу» так чи інакше стримує самостійність розпорядчих органів, демонструючи своє принципове значення для всієї системи управління, а саме для підтриманих населенням умов політичної стабільності та легальності дій уряду.

Для створення публічного діалогу із суспільством держава використовує технології умиротворення громадськості, відвертання, маніпуляції, інформування, консультування, контролю і навіть поліцейського нагляду. Втім, і у суспільства існує досить широкий спектр можливостей впливу на управлінські завдання в цій сфері: громадяни можуть не лише обговорювати ті чи інші проекти або отримувати інформацію, але і безпосередньо брати участь у формуванні порядку денного, висувати рекомендації, вести переговори, контролювати державні органи тощо.

Щоб там не було, але всі витрати формування публічної сфери можуть лише звужувати її простір, змінювати характер взаємодії населення і влади. Зміна обсягу публічності є дуже важливим показником для управління діяльності держави, бо скорочення обсягу відкритих суспільству механізмів і технологій державного управління однозначно вказує на пропорційне збільшення ролі однієї з латентних організа-

цій – напівтіньової (напівтіньовий спосіб господарсько-перерозподільчої діяльності державного апарату).

Організаційна та нормативно-правова база професійної діяльності держслужбовців перетворюється всього лише на передумову реальної управлінської активності, на підґрунтя особливих ділових комунікацій як з внутрішніми, так і із зовнішніми контрагентами держави. Тому агентська структура напівтіньової сфери складається вже не стільки на формально-статусних, скільки на неформально-мережних підставах, що відображають зовсім інше позиціонування діючих гравців у сфері державного управління. Таким чином, будь-які державні службовці, залучені у вирішення конкретних завдань управлінських мереж, як правило, виявляються – поряд зі своїми офіційними статусами – носіями та інших (мережевих) рольових навантажень. До цих мереж потрапляють і ключові чиновники, які страхують ці ресурсні «ланцюжки», представники політичних, судових і правоохоронних структур та громадські адміністратори (представники дружніх і родинних асоціацій).

Якщо в публічній сфері відносини між державою та суспільством засновуються на статусних і безособистісних зв'язках, то в мережевих конструкціях підставою є вже зв'язок позицій конкретних персон стосовно тієї чи іншої проблеми. Тут формується вже інші обмеження управлінської діяльності, задані – поряд з об'єктивними причинами – ще і ціннісними мотиваціями учасників, взаємною відповідальністю, а також іншими особисто значимими факторами.

У кожній державній мережі існує якість «ядро», що формується навколо ключових фігур ухвалення рішень, яке поширює в мережі свої «вертикалі» і «горизонталі» впливу. Мережі бережуть свої основні постаті, навколо яких складаються коаліції державних топ-менеджерів, політиків і представників бізнесу.

За рахунок своєрідного кадрового переструктурування напівтіньові інститути перетворюються на державний організм, гранично чуйний до викликів часу, зміни балансу сил і намірів, проектування перспектив тощо. Також є необхідним, щоб чиновники, нехтуючи правилами, приховували свою реальну управлінську діяльність та механізми своїх конкретних дій від суспільства. Інакше кажучи, навіть у разі збереження суспільної спрямованості ці дії керуючих не можуть мати відкритого для громадськості, публічного характеру.

Основним фактором, який у більшості випадків перепрофільовує діяльність органів управління на особисті та корпоративні цілі, є суто суб'єктивні мотиви. У будь-яких соціальних умовах у чиновників завжди зберігається можливість «людського зсуву» своїх професійних орієнтирів у напрямку задоволення своїх потреб, у тому числі і в складі мережевої коаліції. Також посилює значення персональної мотивації неможливість держави організувати щільний адміністративний контроль за своїми службовцями. Відіграє свою роль і слабкість законодавчого та громадського контролю, яка активізує ще один потужний фактор зміщення системи держуправління в «півтінь», а саме – ретроорієнтована поведінка політиків і чиновників, що породжує внутрішній ринок статусних послуг в обмін на ресурси.

Звісно ж, головною причиною збереження цього формату управлінської активності залишається сама держава, точніше – правлячий режим, який виступає як носій особливих групових інтересів. Зрозуміло, що за такого підходу до управлінських завдань уряд має можливість заміщати загальногромадянські інтереси своїми пріоритетами і підходами.

Напівтіньова сфера не вичерпує всього латентного простору влади й управління. У тому випадку, коли стимули і мотиви чиновників та політиків остаточно йдуть з правового простору і створюють невідконтрольні закону центри перерозподілу ресурсів, у структурах влади й управління складається тіньова структура державного регулювання.

На підставі цих прикладів можна виділити деякі характерні риси архетипу латентної організації. Найголовніше полягає в тому, що таке товариство є чітко організо-

ваним, латентним і – принаймні в очах багатьох – дуже могутнім. Чи справді воно настільки могутнє, чи ні – питання, м'яко кажучи, другорядне. Воно є могутнім через те, що люди реально вірять у його могутність. Деякі латентні організації інколи взагалі не володіють ніякою реальною силою за винятком тієї, яка їм приписується, але ця сила, заснована на вірі, надає їм цілком конкретну могутність. Так міф формує реальність. Такою є практична сила архетипу, актуалізованого у свідомості мас.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Узагальнюючи все вищесказане, можна зробити наступні висновки.

1. Для розуміння всієї унікальності сучасності, для ефективних дій у галузі державного управління як ніколи актуальним є вчення К.Г. Юнга, особливо зв'язок його типології та вчення про архетипи, які існують у всіх галузях буття.

2. Латентна сфера складається на основі суперечності між населенням із його «соціальним замовленням» державі й тими групами, які намагаються забезпечити потрібний для себе профіль рішень. Тож, якщо у публічній сфері ключове значення мають права і статусні позиції, то в напівлатентному просторі – конкретні вміння отримувати користь зі сформованої структури управління.

3. Джерелом латентних відносин у державі є недосконалість організаційно-структурних умов відправлення чиновницьких функцій, обмеженість формальних норм у реальному просторі функціонування державного апарату. Особливу роль в ініціації латентних зв'язків відіграє і постійна переорієнтація людьми своїх інтересів, виявлення їх ціннісної мотивації, недостатність соціального контролю, протест проти примусово-мобілізаційних форм активізації поведінкових практик населення, а також деякі інші фактори.

4. Таким чином, такі структури, як латентні міжнародні організації можна зустріти по всьому світу, в кожній культурі і в кожному епоху. Зазвичай таємне суспільство характеризується як свого роду конклав ляльководів, тісне коло обраних, що проводять закулісні інтриги в ім'я добра чи зла, маніпулюючи масами й політиками, організовуючи різноманітні акції, чинячи тиск, смикаючи за мотузочки і керуючи маріонетковими управліннями та в кінцевому підсумку направляючи хід подій.

Предметом подальших розвідок із зазначеної проблематики мають стати дослідження сучасних архетипів у державному управлінні, вивчення світового досвіду важливості латентних структур.

Література:

1. Yung C.G. The archetypes and the collective unconscious / C.G. Yung [Електронний ресурс] // The collected works of C.G. Yung : (Vol. 9). – Princeton ; NJ : Princeton University Press, 1936/1969. – Режим доступу : http://archive.org/stream/TheCollectiveUnconsciousAndItsArchetypes_100/ArchetypesAlongJung_djvu.txt.

2. Йейтс Ф. Розенкрейцерское Просвящение [Електронний ресурс] / Френсес Йейтс. – Режим доступу : <http://www.platonizm.ru/content/frenses-yeyts-rozenkreycerskoe-prosvuyashchenie>.

3. Захаров В.К. Архетипы государственного устройства и государственного управления // В.К. Захаров, А.Д. Яшин // Государственное управление в XXI веке: традиции и новации. – М., 2007 – С. 289–296.

4. Генри Л. Мессианское наследие. Тайны древних цивилизаций [Електронний ресурс] / Л. Генри, Б.Майкл, Ли Ричард. – Режим доступу : <http://www.e-reading.ws/book.php?book=1019548>.